

STAFF WITH
A VIEW

Melding over biologische agentia

Een werknemer heeft tijdens het uitmesten van varkenshokken en het schoonspuiten van de kraamstal STEC E. coli opgelopen. Tijdens het schoonspuiten met hogedruk heeft de werknemer poepspeetters in het gezicht gekregen. Hij kreeg geen persoonlijke beschermingsmiddelen om zijn gezicht te beschermen. De GGD is hierbij betrokken en heeft de werknemer aangeraden het bij de Inspectie te melden. Door de besmetting met de STEC E. coli is de werknemer in de ziektewet gekomen.

Er zijn de afgelopen vier jaar ook andersoortige interventies dan inspecteren ingezet op het terrein van gezond werk. Zoals onderzoek naar blootstelling aan organische stof binnen de varkenshouderij door het *Institute for Risk Assessment Sciences* (IRAS) van de Universiteit Utrecht, gesubsidieerd door het ministerie van SZW. De resultaten worden eind 2020 verwacht. De bedoeling is dat dit onderzoek normstellend zal zijn voor de hele varkenshouderij. Daar waar jaren geleden de invoering van een blootstellingsnorm niet haalbaar bleek, wordt dit traject nu weer opgepakt.

Overige resultaten**Bereidheid medewerking aan inspecties en meldingsbereidheid bij Midden- en Oost-Europese werknemers**

Uit een interne, kwalitatieve verkenning van de Inspectie zijn de motieven van werknemers uit Midden- en Oost-Europa om wel of niet mee te werken aan een inspectieonderzoek in beeld gebracht. De angst het werk - en daardoor ook het inkomen - te verliezen is de meest genoemde reden. Daarnaast wordt genoemd: afhankelijk zijn van de werkgever, gebrek aan kennis van wet- en regelgeving, wantrouwen

richting de overheid, een intimiderende werkgever, onbekendheid met de gevolgen van het afleggen van een verklaring en van mening zijn dat er überhaupt niets mis is. De bevindingen komen grotendeels overeen met die uit eerder gepubliceerde (wetenschappelijke) literatuur. De Inspectie SZW gaat met brancheverenigingen binnen de sector in gesprek over eventuele passende vervolgstappen in de praktijk.

Samenwerking in voorlichting op locatie

Verzorgen van voorlichting door FNV en de Inspectie SZW op locatie aan Poolse werknemers. Zowel op het gebied van eerlijk als veilig. Vanuit deze voorlichting zijn verschillende nieuwe meldingen opgepakt.

Inzet op Europese aanpak gevaarlijke veldhakselaar

In reactie op een dodelijk ongeval met een veldhakselaar is na afronding van het onderzoek besloten om deze machine nader onder de loep te nemen. Het blijkt dat in de dagelijkse praktijk de hakselaar anders wordt gebruikt dan de voorschriften en handleidingen voor veilig gebruik voorschrijven. Er zijn verschillende overleggen gevoerd met leveranciers van deze machines. Daarnaast is het traject opgestart om dit aan de orde te stellen bij de Europese normcommissie.

Samenwerking

- De Inspectie ontwikkelt – in samenwerking met kennisinstituut Stigas en sociale partners – communicatieproducten om veiligheidsbewustzijn en -gedrag bij werkgevers en zelfstandige ondernemers te bevorderen.
- Goede praktijken worden – waar mogelijk in samenwerking met stakeholders (onder meer LTO-Nederland) – uitgedragen.

- De Inspectie zet de samenwerking met de NVWA en regionale en lokale samenwerkingsverbanden door. Ze doet dit door het opsporen van ongewenste situaties, door efficiënter samen te werken en samen op te treden.

5.1.3 Het programma Horeca en detailhandel**Maatschappelijk belang**

Het programma Horeca en detailhandel heeft een scope van 100.000 werkgevers, ruim 1,3 miljoen werknemers en 79.000 zzp'ers. In de horecasector werkt een groot aantal jonge werknemers in kleinere flexbanen. Zo is in de restaurants en fastfoodservice ongeveer de helft van de medewerkers jonger dan 25 jaar. Ook het aantal baanwisselingen is groot: in restaurants worden jaarlijks 45 procent nieuwe medewerkers ingewerkt. Daarnaast werken er in de horeca relatief veel arbeidskrachten uit Aziatische landen. Dit zijn doorgaans kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt. Van de werkenden in de horeca heeft 41 procent een kwetsbare arbeidsmarktpositie, 57 procent heeft te maken met fysieke overbelasting en ook de mate van psychosociale arbeidsbelasting in deze sector is hoog (54%). De focus van het programma lag in 2019 op het gebied van eerlijk werk bij een aantal doelgroepen: strandtenten, terrassen met bedienend personeel en horeca tijdens evenementen, bezorgrestaurants en de beautybranche.

Beoogd maatschappelijk effect

Het beschermen van kwetsbare groepen werknemers in de sectoren horeca en detailhandel en het aanpakken van werkgevers die de arbeidswetten niet naleven.

Realisatie beoogde resultaten

Resultaat 1: Bij geïnspecteerde afhaal- en bezorgondernemingen is de naleving van arbeidswetgeving (vooral op het terrein van arbeidsmarktfraude) verbeterd.

Dit project was gericht op de verhoging van de naleving van de ATW en de WML. De Inspectie signaleert steeds vaker dertien-, veertien- en vijftienjarigen op e-bikes die worden ingezet om maaltijden te bezorgen. Dat brengt veiligheidsrisico's met zich mee, zoals verkeersongelukken en het op late tijdstippen rondrijden met geldbedragen. De Inspectie heeft hierbij een mix van interventies ingezet. Werkgevers en werknemers ontvingen een flyer gericht op bewustwording van de regels. De flyer voor werkgevers biedt ook handelingsperspectief in de vorm van verwijzing naar online tools als de zelfinspectie. Samen met inspecties op straat en persoonlijk afgegeven waarschuwingen lijken deze interventies het nalevingsgedrag bij werkgevers te hebben verbeterd.

Resultaat 2: Ondernemingen en werknemers in de horeca en detailhandel zijn beter op de hoogte van arbeidswetgeving en regelgeving, die specifiek op hen van toepassing zijn.

In 2018 is een flyer ontwikkeld voor startende ondernemers. Dit bleek succesvol: veel startende ondernemers zijn daardoor maatregelen gaan nemen om de arbeidswetten na te leven. In 2019 is een nieuwe versie van de flyer verstrekt, nu ook onder langer in de horeca werkzame ondernemers. De flyer verwijst (op internet met links, op papier met QR-codes) naar de 'Zelfinspectie eerlijk werk', naar checklists over werken met een uitzendbureau en een schoonmaakbedrijf en naar het Stappenplan verificatieplicht identiteit. Met deze online tools van de Inspectie kan de werkgever 'door de ogen van een inspecteur' in kaart brengen in hoeverre hij volgens de regels

werkt en waar nog verbeterpunten zijn. De flyer wordt uitgedeeld door inspecteurs en is ook online beschikbaar. Daarnaast is er een afgeleide variant voor werknemers ontwikkeld en gepromoot, die duidelijk maakt welke rechten en plichten voor hen voortvloeien uit deze regels.

Gedragbeïnvloeding via gezamenlijk optreden

In Maastricht is een actie gestart speciaal gericht op 'jonge' maaltijdbezorgers op e-bikes en bromfietsen, samen met de gemeente en politie. Door motoragenten worden maaltijdbezorgers begeleid naar een controlelocatie waar zowel de arbeidswetgeving als de e-bikes en bromfietsen (op technische aspecten) worden gecontroleerd. Tijdens de actie worden overtredingen van de ATW geconstateerd, illegale tewerkstelling vastgesteld en verboden werkzaamheden stilgelegd. In het vervolgtraject geven werkgevers aan maatregelen te hebben genomen om hun naleefgedrag te verbeteren: zij verhogen de minimumleeftijd van maaltijdbezorgers, borgen dat de juiste papieren aanwezig zijn en houden rekening met schoolroosters. Volgens de inspecteurs is vooral het persoonlijk afgeven van waarschuwingen effectief bij het bereiken van bewustwording en voor de gedragbeïnvloeding van werkgevers.

Overige resultaten*Informatiegestuurde aanpak van niet-nalevers*

Het programma heeft - aan de hand van bestandskoppelingen met informatie van andere stakeholders - werkgevers in beeld gebracht waarbij er sterke aanwijzingen waren dat zij de regelgeving op het gebied van eerlijk werk overtraden. Bijna 500

ondernemingen zijn in een eerste fase aangeschreven om hun naleefgedrag te verbeteren met behulp van de zelfinspectietool Eerlijk werken. Ruim 70 werkgevers met een extra hoog risico op overtreding zijn vervolgens in een tweede fase geïnspecteerd, waarbij overtredingen direct zijn beboet. Hoewel het effect van dit project op z'n vroegst in de tweede helft van 2020 met een tweede bestandsvergelijking kan worden onderzocht, zijn er nu al duidelijke indicaties van positieve resultaten. Kort na het versturen van de brief is er een aanzienlijke stijging waarneembaar van het gebruik van online zelfinspectietools, wat aangeeft dat de doelgroep actief op zoek gaat naar informatie om aan de regelgeving te voldoen.

Inspectieproject Beauty: aandacht voor misstanden in nagelstudio's

De Inspectie heeft uit meerdere bronnen signalen van mogelijke misstanden in nagelstudio's ontvangen. In het bijzonder ging het daarbij om Aziatische arbeidskrachten. In het project Beauty is daarom - naast de aandacht voor misstanden bij kappers (tegengaan van ondermijning) en massagesalons (bescherming van met name jonge vrouwen tegen het onder druk moeten uitvoeren van seksuele handelingen) - ook geïnspecteerd in nagelstudio's. In 2019 zijn 97 ondernemingen geïnspecteerd waarbij in 25 gevallen overtredingen zijn geconstateerd op het gebied van arbeidstijden, werkvergunningen en onderbetaling. Met name bij de nagelstudio's zijn er aanwijzingen dat een groep ondernemingen mogelijk een dekmantel is voor criminele- of ondermijnende activiteiten. De problematiek in de nagelstudio's leidt in 2020 tot een aparte inspectie-aanpak specifiek gericht op deze branche in samenwerking met ketenpartners.

Meer effect door convenant met de gemeente Amsterdam

Met de gemeente Amsterdam is een convenant gesloten om resultaten van inspecties en andere bij de Inspectie SZW beschikbare data van horeca- en detailhandelondernemingen te delen. Zo kan de gemeente eventuele malafide bedrijven uit de stad weren door vergunningen in te trekken of de onderneming te sluiten. Alleen al voor de Zeedijk zijn in 2019 vier vergunningen ingetrokken en bij drie daarvan heeft dat geleid tot een sluiting. Een andere onderneming in het centrum was al gesloten in 2018 en is dat op basis van de informatie van de Inspectie SZW in 2019 nog steeds. Een straatmanager van de gemeente Amsterdam geeft aan dat ondernemers in de stad nu minder snel illegaal in dienst durven nemen, omdat ze het risico lopen dat de vergunning wordt ingetrokken. Als onderdeel van het convenant ontvangt de Inspectie meldingen van de gemeente Amsterdam.

veel arbeidsongevallen. Die worden met name veroorzaakt door het werken met machines. Jongeren vormen daarbij een extra kwetsbare groep. Daarnaast ziet de Inspectie risico's voor blootstelling aan gevaarlijke stoffen, zoals lasrook en chroom-6. Wat betreft risico's op het terrein van eerlijk werk gaat het vooral om: illegale tewerkstelling, uitbuiting, onderbetaling en de aantasting van de rechtspositie van werknemers in bredere zin. Verder is sprake van te lange arbeidstijden en onderaanneem- en inleenconstructies. Problemen die spelen in veel sectoren die binnen het programma Industriële arbeid vallen.

Op basis van onderzoek, meldingen, probleemverkenningen en gesprekken met de branche is in 2019 gekozen voor een focus op de afvalverwerkende industrieën en de voedingsmiddelenindustrie. Beide sectoren kennen een hoog ongevalspercentage en diverse risico's op machineveiligheid, fysieke belasting, gevaarlijke stoffen en PSA. De voedingsmiddelenindustrie kent ook diverse risico's op het terrein van oneerlijk werk. Andere sectoren die binnen het programma vallen worden periodiek gemonitord op nieuwe ontwikkelingen, ongevallen en meldingen.

Beoogd maatschappelijk effect

Het programma streeft naar een verbeterde arbeidsveiligheids- en gezondheidscultuur in de sector. Doel daarbij is minder blootstelling aan risico's die leiden tot ongevallen en beroepsziekten en naar eerlijker werk. Daarbij gaat het met name om de bescherming van kwetsbare groepen.

Realisatie beoogde resultaten

Resultaat 1: Hogere naleving van de WML, Wv, ATW, Waadi en de WagwEU, bij de geïnspecteerde bedrijven én bij de andere (naburige) bedrijven in eenzelfde geografisch gebied (uitstralingseffect van de inspecties).

Binnen het programma Industriële Arbeid zijn in 2019 drie zogenoemde 'crackdowns' uitgevoerd in de vlees- en visverwerkende industrie. Een crackdown is een interventiemix die bestaat uit een gerichte voorlichtingscampagne, gevolgd door gebiedsgebonden inspecties in een beperkte tijd. Het geheel wordt afgesloten met een persbericht. De crackdowns in 2019 vonden plaats in de vleesverwerkende industrie op de Veluwe en in Amsterdam en in de visverwerkende industrie in Urk. Omdat nog geen herinspecties hebben plaatsgevonden, is nog niet te zeggen of de hogere naleving is gerealiseerd.

5.1.4 Het programma Industriële arbeid

Maatschappelijk belang

In de sectoren die vallen onder het programma Industriële arbeid zijn ongeveer 30.000 werkgevers, 720.000 werknemers en 30.000 zzp'ers actief. Er spelen in deze sectoren zowel risico's met een hoge prioriteit op het terrein van gezond en veilig werk als op het terrein van eerlijk werk. In 2019 heeft de Inspectie de aanpak van de problematiek in de metaalsector verbreed naar de industrie. Een breder en robuuster programma kijkt in meerdere subsectoren naar de risico's van industriële arbeid. In deze subsectoren is sprake van relatief

Crackdown op de Veluwe

Bij deze crackdown is gestart met een voorlichtingscampagne via Facebook en LinkedIn, gericht op inleners van uitzendkrachten, waarin verwezen wordt naar de Zelfinspectie Eerlijk werken. De campagne wordt goed bezocht. Vervolgens worden - op basis van een gerichte analyse (subjectselectie) op potentiële misstanden - in één week tijd vijf locaties op de Veluwe bezocht waar gewerkt wordt in de pluimvee- en vleesindustrie. De bedrijven worden geïnspecteerd op het gebied van veilig en eerlijk werken. Dit gebeurt samen met het programma Uitzendbureaus van de Inspectie SZW, de Belastingdienst en het UWV. Bij de geïnspecteerde bedrijven worden diverse overtredingen op de arbeidsomstandighedenwetgeving vastgesteld, zoals RI&E's die niet volledig in orde zijn, het niet hebben of niet juist gebruiken van persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals de snijhandschoenen), machines die niet goed zijn afgeschermd en zelfs noodknoppen die niet werken. In een aantal gevallen moeten delen van de productie worden stilgelegd. Daarnaast is bij drie van deze bedrijven vermoedelijk sprake van overtredingen van de ATW bij het eigen personeel en overtredingen op het gebied van minimumloon en illegale arbeid bij de inzet van uitzendkrachten. Zo is waarschijnlijk sprake van onderbetaling, niet toegestane contante betalingen en onterechte inhoudingen op het loon. Ook blijkt de urenregistratie onvoldoende of niet aanwezig. Na afloop van de inspecties wordt een persbericht (met video) gepubliceerd dat door diverse media wordt overgenomen. Ook is de branche met de Inspectie in contact getreden naar aanleiding van deze inspecties. Zo vinden er nu gesprekken plaats over de Arbocatalogus. Ook met de vakbond (FNV) worden gesprekken gevoerd.

Resultaat 2: Ontmoediging van stelselmatige overtreders, onder andere door middel van doorpakken, samenwerking met andere ketenpartners en inzet van nalevingscommunicatie.

In 2019 is bij inspecties in het kader van dit programma geen stelselmatige overtreder in beeld gekomen die geschikt was voor een dergelijke aanpak.

Resultaat 3: Aantoonbaar effectievere inspecties door combineren van Arbo-inspecties met gedragsbeïnvloeding op de werkvloer (toepassen gedragswetenschappelijke inzichten in metaalbedrijven).

Bij metaalbedrijven is een experiment gedaan om het effect van twee type inspecties te kunnen vaststellen. De ene groep bedrijven kreeg een reguliere inspectie, de andere een verrijkte inspectie.

Deze verrijkte inspectie bestond uit een aantal elementen:

- een toegankelijke aankondigingsbrief;
- een vragenlijst over de veiligheid binnen het bedrijf waardoor werkgevers al getriggerd werden om zich bewust te worden van de omstandigheden;
- inzet van speciaal getrainde inspecteurs.

De inspecteurs leerden zo effectief en motiverend mogelijk te communiceren tijdens een inspectie en om de noodzakelijke veranderingen in het bedrijf in onderdelen op te breken. Waarmee het voor de werkgever overzichtelijk en behapbaar blijft. De werkgever werd gevraagd mee te schrijven bij het ontvangen van deze suggesties tijdens de inspectie. Uit de resultaten blijkt dat het uitvoeren van een inspectie op zichzelf

een krachtig instrument is om overtredingen te verhelpen: nagenoeg alle bedrijven van beide groepen hadden hun overtredingen verholpen. De resultaten van het experiment laten zien dat de bedrijven waar de verrijkte aanpak is toegepast meer over veiligheid praten, werknemers meer betrekken bij de veiligheid en dat '5xbeter' meer bekend is. Kortom, de verrijkte inspectiemethode lijkt bedrijven meer in beweging te zetten en heeft daarom mogelijk een duurzamer effect op de naleving. De tussentijdse resultaten van dit gedragsexperiment zijn gepresenteerd op een internationale conferentie voor toezichthouders over preventie en het bereiken van meer effect.

Resultaat 4: vernieuwing van de verbetercheck lasrook en verbeterchecks machineveiligheid conform stand der techniek; dit wordt gedaan door stimulering van de betreffende branche-organisaties ('5xbeter').

De Verbetercheck lasrook is een breed toegepast instrument om de blootstelling aan lasrook te beoordelen. Met de verlaging van de grenswaarde voor chroom-6 in 2017 en ontwikkelingen ten aanzien van beheersmaatregelen (stand der techniek) voldeed de check niet meer. Dit is in 2017-2018 ook met de branche gecommuniceerd. Toezeggingen van de branche om de check aan te passen resulteerden niet in een vernieuwd instrument. In juni 2019 heeft de Inspectie SZW daarom de goedkeuring van de Verbetercheck ingetrokken. De branche is daarna meer in beweging gekomen. Begin 2020 wordt de vernieuwde Verbetercheck verwacht. Het voordeel van intrekken is dat de Inspectie nu beter kan doorpakken en medewerkers dus beter kan beschermen als een onjuist ingevulde Verbetercheck lasrook wordt tegenkomen bij een inspectie. Tekortkomingen in de Verbeterchecks machinevei-

ligheid heeft de Inspectie SZW met de branche besproken. Door een folder te plaatsen op de site van '5xbeter' heeft de Inspectie de juiste kaders voor 'eisen aan afschermingen en beveiligingsinrichtingen' breed gecommuniceerd.

Bedrijf schrijft zijn eigen handhavingsbrief

Een inspecteur komt bij een bedrijf in de metaalsector om te controleren op veilig en gezond werken. Het bedrijf is geselecteerd voor het gedragsexperiment en vooraf aangeschreven. Tijdens de rondgang door het bedrijf – waarbij ook de directeur aanwezig is – wijst de inspecteur op een aantal tekortkomingen: het niet dragen van de juiste beschermingsmiddelen en het ontbreken van kappen bij de slijpstenen en noodstopvoorzieningen bij een aantal boormachines. Hij heeft niet de indruk dat er erg goed naar hem wordt geluisterd. Er wordt wel meegeschreven. Tot zijn grote verrassing ontvangt hij per mail een verslag van het bezoek waarin alle punten keurig zijn benoemd. De directeur geeft hierin aan dat ondanks een dagelijks bezoek op de werkvloer, hij steken heeft laten vallen: in de loop van de jaren is er een soort bedrijfsblindheid ontstaan. Hij is blij dat er geen ongevallen hebben plaatsgevonden. De RI&E zal worden aangepast. De inspecteur wordt bedankt voor zijn bezoek en voor zijn positieve en constructieve houding.

Overige resultaten

Verhoogde naleving bij herinspecties van 100 procent van de geïnspecteerde bedrijven in de sector Metaal
In de sector Metaal zijn in 2019 herinspecties uitgevoerd op

het domein van eerlijk werk waarbij sprake was van 100 procent naleving. De Inspectie heeft op het gebied van eerlijk werk verder onder meer geïnspecteerd in de scheepsbouw en bij diverse metaalbedrijven. Bij 76 procent van de initiële inspecties bij werkgevers werden overtredingen van de Wv, WML en ATW vastgesteld. Daarnaast werden tien waarschuwingen gegeven met betrekking tot de ATW. Bij de meeste controles werd bij het voorbereiden en de uitvoering van de inspecties samengewerkt met verschillende ketenpartners, zoals de Koninklijke Marechaussee, de Zeehavenpolitie, de Nationale Politie en gemeentes. Binnen het eerlijk werk-project in de metaalsector is een complexe zaak afgesloten over grensoverschrijdende arbeid van derdelanders die via een uitzendconstructie vanuit Duitsland in de noordelijke regio te werk werden gesteld. Deze zaak is aanleiding geweest om de achterliggende netwerken verder te onderzoeken. Hierbij zijn ook de opties voor een strafrechtelijke aanpak bezien en is samenwerking gezocht met de Belastingdienst.

Activiteiten in de afvalsector

Binnen de afvalverwerkende industrie richt de Inspectie zich op startende ondernemers. Zij ontvangen een brief waarin aandacht wordt gevraagd voor een juiste en volledig RI&E. Voor een verkenning van de problematiek in de afvalverwerkende industrie zijn gesprekken gevoerd met diverse partijen. Onder meer met de Vereniging Afvalbedrijven, de Stichting Arbocatalogi Afvalbedrijven, Stibat en diverse andere overheidsdiensten (zoals de Nationale Politie, Rijkswaterstaat en ILT). Verder is er een uitvraag gedaan bij Europese Inspectiediensten en hebben twaalf landen hun activiteiten binnen de afvalsector toegelicht. Deze verkenning vormt de basis voor de ontwikkeling van een aanpak in deze sector in 2020.

Samenwerking

Met ondersteuning van de Inspectie SZW startte de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) een pilot om ervoor te zorgen dat *adviseurs praktijkleren* voldoende kennis en vaardigheden van de Arboret hebben. De adviseurs praktijkleren van de SBB beoordelen de arbeidsveiligheid en sociale veiligheid bij leerwerkbedrijven. Er zijn in Nederland ruim 250.000 leerbedrijven. De pilot bestond ten eerste uit de ontwikkeling van een train-de-trainer workshop door SBB en de Inspectie, aangevuld met sector-specifieke expertise vanuit sociale partners in de metaal- en bouwsector. De Inspectie stelde haar expertise ter beschikking, zowel bij het vormgeven als bij het verzorgen van de workshop in maart 2019 aan de eerste zestien adviseurs praktijkleren. De ambitie was dat deze groep adviseurs praktijkleren de workshop vervolgens zouden geven aan 400 collega's. Eind 2019 stond de teller reeds op 113 getrainde adviseurs. Uiteindelijk zullen 400 adviseurs praktijkleren worden getraind om leerbedrijven te bezoeken. Dit zijn ook bedrijven die buiten de metaalsector vallen.⁶⁴ Ter ondersteuning blijft de Inspectie SZW betrokken door middel van een helpdesk waar de zestien initieel getrainde adviseurs terecht kunnen voor vragen.

⁶⁴ <https://www.s-bb.nl/feiten-en-cijfers/basiscijfers-jeugd/dashboards-basiscijfers-jeugd/basiscijfers-jeugd-stages-> en <https://app.powerbi.com>

5.1.5 Het programma Schoonmaak

Maatschappelijk belang

In de schoonmaak zijn 150.000 werknemers, 4.600 werkgevers en 9.000 zzp'ers actief. Slechts een derde van de schoonmakers werkt in dienst van een schoonmaakbedrijf. Vier op de vijf schoonmaakbedrijven heeft vijf of minder werknemers in dienst. Door de lage toetredingsdrempel is er veel concurrentie en staan prijzen onder druk.

Schoonmaakbedrijven die zijn gespecialiseerd, zoals in onder andere industriële reiniging of gevelreiniging, realiseren hogere marges. Slechts een klein deel van de schoonmaakbedrijven is aangesloten bij brancheorganisaties en heeft een branchekeurmerk.

Werknemers in de schoonmaak zijn kwetsbaar: het aantal laagopgeleide werknemers ligt aanmerkelijk hoger dan het landelijk gemiddelde. Daarnaast werken er veel mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Naast onwetendheid door een taalbarrière, kan dit ook zorgen voor afhankelijkheid. De grootste risico's in de schoonmaak zijn:

- onderbetaling;
- illegale tewerkstelling;
- uitkeringsfraude;
- schijnconstructies;
- fictieve dienstverbanden;
- overschrijding van arbeidstijden.

De Inspectie signaleert een hoge werkdruk bij de werknemers en soms arbeidsuitbuiting. De krapte op de arbeidsmarkt leidt ertoe dat veel schoonmaakbedrijven (begin 2019 36%,

gemiddeld over alle sectoren 24%⁶⁵) een tekort aan personeel hebben, waardoor de genoemde risico's nog meer toenemen. De Inspectie constateert ook steeds meer dat werknemers zeer veel uren werken, vaak bij meerdere werkgevers (meer dan 300 uur per maand is geen uitzondering). Voor gezond en veilig werk zijn de grootste risico's dynamische overbelasting, blootstelling aan sectorspecifieke gevaarlijke stoffen en vormen van ongewenst gedrag (waaronder seksuele intimidatie).

Beoogd maatschappelijk effect

- Schoonmaak verdient respect als volwaardig bedrijfs onderdeel;
- Schoonmakers zijn zichtbaar, het zijn collega's en ze moeten als zodanig worden behandeld;
- Opdrachtgevers accepteren dat veilige en eerlijke schoonmaak een prijs heeft.

Realisatie beoogde resultaten

Resultaat 1: In 2019 bestaat er goed inzicht in de problematiek bij schoonmaak van vervoersmiddelen en worden misstanden effectief aangepakt door toepassing van preventieve en repressieve instrumenten. Het aantal overtreders wordt teruggedrongen.

In 2019 is een eerste verkennend onderzoek gestart naar de problematiek bij de schoonmaak van vervoersmiddelen. De resultaten hiervan worden benut om een aantal gerichte onderzoeken te doen in dit segment. Waar mogelijk zal de verbinding worden gezocht met de opdrachtgevers om maximaal effect te verkrijgen.

⁶⁵ Bron UWV factsheet schoonmaak 2019

Resultaat 2: In 2019 heeft de Inspectie goed inzicht in de problematiek bij schoonmaak van gebouwen en pakt zij misstanden effectief aan door het toepassen van preventieve en repressieve instrumenten. Het aantal overtreders wordt teruggedrongen.

In 2019 zijn enkele regionaal gespreide pilotonderzoeken uitgevoerd naar de brede doelgroep van bedrijven die gebouwen schoonmaken. Selectie van te onderzoeken subjecten vond plaats vanuit externe en interne signalen, maar ook door gebruik te maken van de inzichten en ervaringen van inspecteurs en projectleiding. Uit deze pilot is inzicht verkregen in de aard en omvang van de problematiek in dit deel van de schoonmaaksector.

Resultaat 3: Eind 2019 heeft de Inspectie een goed inzicht welke specifieke Arborisico's spelen in de schoonmaakbranche en is er een effectieve aanpak geformuleerd voor het jaar 2020.

In 2019 is een interne quickscan uitgevoerd, gericht op het in beeld krijgen van meldingen en klachten die inspectiebreed zijn binnengekomen over de schoonmaaksector. Dit ondersteunt de keuzes die het programma voor haar inzet in 2020 maakt.

Overige resultaten

Misstanden in hotelschoonmaak

Omdat het aantal hotelkamers in Amsterdam fors is toegenomen (met circa 7.000 in 2019) heeft de Inspectie SZW ervoor gekozen de inspecties in de hotelschoonmaak vooral daar uit te voeren. In deze sector trof de Inspectie in 2019 veel misstanden aan zoals onbetaald werken in eigen tijd, zeer hoge werkdruk, intimidatie, illegale tewerkstelling en overtreden van de ATW. Betaling per kamer is nog steeds een

veel voorkomend fenomeen dat niet is toegestaan⁶⁶. Zeker bij onderaanneming ziet de Inspectie vaak misstanden, omdat de marges daar nog meer onder druk staan. Er komen betalingen voor van slechts circa vijf euro per uur. Er is met het management van meerdere hotelketens overleg geweest om dit gedrag te beïnvloeden, onder andere via de Code verantwoordelijk marktgedrag (zie hieronder). Daarnaast is gesproken met de gemeente Amsterdam om effectief vervolg te geven aan de aanpak van misstanden in de horecaschoonmaak. De Inspectie heeft een korte film over een hotelcontrole gemaakt waarbij misstanden in de hotelschoonmaak zijn benoemd. De video is gepubliceerd op inspectiewerk.nl

Onerlijk werk in de horecaschoonmaak

De Inspectie concentreerde de aanpak van schoonmaak in horecagelegenheden op de grotere steden in de Randstad, met name Amsterdam en Rotterdam. Daarbij bleek dat het geen uitzondering was dat werknemers zeven dagen in de week schoonmaken zonder dat er wordt voldaan aan de in de ATW vastgestelde wekelijkse rust. Ook komen er overtredingen van de WML voor en met name in Amsterdam is veelvuldig illegale tewerkstelling geconstateerd. In 57 procent van de op handhaving gerichte inspecties werd een overtreding vastgesteld; bij herinspecties was dat bij 19 procent van de werkgevers.

⁶⁶ Betaling van stukloon is toegestaan als een werkgeversvereniging een stukloonnorm opstelt (werknemers moet daarin per uur gemiddeld minimumloon verdienen), deze norm indient bij Stichting van de Arbeid die vervolgens de minister adviseert deze norm vast te stellen in een regeling voor de sector. Voor de hotels (kamerschoonmaak) is geen norm vastgesteld en dus is stukloon verboden.

Inzet op preventieve maatregelen en ketenaanpak

Het programma richt zich naast inspecties ook op preventieve maatregelen. De belangrijkste elementen daarvan zijn het verstrekken van informatie over wet- en regelgeving (zie ook het onderdeel startersgesprekken) en de ketenaanpak. De ketenaanpak (geconstateerde misstanden agenderen bij opdrachtgevers van schoonmaakbedrijven en hen wijzen op hun verantwoordelijkheid) is in 2019 toegepast, onder andere bij enkele hotelketens.

Inzet op Code verantwoordelijk marktgedrag

Aanbesteding van schoonmaakwerk gebeurt veelal tegen slechte condities. Om dit tegen te gaan is in het verleden de Code verantwoordelijk marktgedrag in het leven geroepen. De code doet vooral een moreel appèl op de opdrachtgevers en opdrachtnemers in de schoonmaak. Ook in 2019 hebben – mede onder druk vanuit de Inspectie – meer opdrachtgevers de code ondertekend: 35 hotels hebben dat in 2019 gedaan (waarmee het aantal hotels dat de code heeft ondertekend is verdubbeld tot 68). Ook de aanbesteding door de overheid is een belangrijk onderwerp. Het programma zet zich in om te bevorderen dat lidmaatschap van de code een belangrijk onderdeel is van het aanbestedingsproces.

De gevoerde gesprekken met diverse partijen hebben onder andere opgeleverd dat:

- door overtredende bedrijven fors meer inschrijvingen zijn gedaan voor de opleidingen van – vooral – leidinggevenden gericht op het beter leren omgaan met schoonmakers met verschillende culturele achtergronden;

- de problematiek is opgepakt door bijvoorbeeld aanpassing van arbocatalogi;
- individuele bedrijven hun bedrijfsvoering hebben aangepast;
- startende bedrijven/schijn-zzp'ers zich hebben uitgeschreven;
- maatregelen zijn opgenomen in de cao Schoonmaak;
- een betere informatiepositie is gecreëerd voor diverse subsegmenten binnen de schoonmaakbranche;
- bij de aanpak van misstanden bij hotels nu sprake is van een gezamenlijke aanpak door werknemersorganisaties, NGO's zoals FairWork, CoMensha en de overheid.

Voor de geïntegreerde ketenaanpak van het programma schoonmaak bestaat ook internationaal belangstelling. Er is input geleverd over onze werkwijze aan het *European Platform tackling Undeclared Work* (werkzaam in opdracht van de Europese Commissie).

Startersgesprekken in de schoonmaak

Een belangrijk onderdeel van de preventieve aanpak zijn de gesprekken met starters in de schoonmaak.⁶⁷ Het project is zowel gericht op de 'bewust niet-willende overtreders' als de 'niet-wetende overtreders'. Omdat in 2018 was gebleken dat nieuw opgerichte eenmanszaken vaak verkapte dienstbetrekkingen betroffen, is in 2019 besloten de aandacht te richten op nieuw opgerichte Besloten Vennootschappen. Daarvoor zijn 47 verkennende inspecties uitgevoerd; hiervan bleken er slechts zes aangesloten bij een branchevereniging en/of de code verantwoordelijk marktgedrag te hebben ondertekend.

⁶⁷ Volgens de gegevens van de Kamer van Koophandel zijn er in de periode van 01-11-2018 tot en met 31-10-2019 2.284 startende ondernemingen ingeschreven. Waarvan 142 BV's, 266 Vof's en 1.872 eenmanszaken.

Veel werkgevers bleken niet te weten dat de Waadi ook geldt voor schoonmaakondernemingen; naar aanleiding van de bezoeken hebben diverse werkgevers zich alsnog als Waadi-plichtig aangemeld in het Waadi-register. Opmerkelijk was dat relatief veel ondernemers klaagden over sterke oneerlijke concurrentie van ondernemingen die onder de marktprijs hun producten aanbieden. Een ander verontrustend signaal is dat het zeer lastig is om werknemers te vinden die legaal betaald willen worden, zelfs bij betaling boven het CAO-loon. Sollicitanten gaven aan dat zij alleen wilden werken als zij zwart betaald zouden worden.

Samenwerking

In LSI-verband wordt binnen het interventieteam Schoonmaak integraal samengewerkt door diverse handhavingspartners, zoals Belastingdienst, UWV, IND en VNG/gemeenten. Samenwerken kent voordelen op het gebied van gegevensuitwisseling en risicoanalyse, maar zeker ook voor het toepassen van maatwerk. Elke casus vereist weer een andere aanpak, waarbij gekozen kan worden voor de meest effectieve. Door deze samenwerking zijn bepaalde fenomenen sneller aan het licht gekomen. Zoals de inzet van *look-a-likes*, asielzoekers, katvangers (stromannen) of zwartwerkers. Waar mogelijk zijn signalen van ernstige misstanden uitgewisseld, zodat gemeenten tot sluiting kunnen overgaan of vergunningen kunnen intrekken. Bij constatering van grootschalige fraude of internationale constructies is ingezet op een strafrechtelijke aanpak.

Verdienmodel schoonmaak

In opdracht van het Landelijk Samenwerkingsverband Interventieteams (LSI) heeft de Inspectie SZW – met ondersteuning van de Belastingdienst – onderzoek gedaan naar 'verdienmodel-len' van bedrijven die laaggeschoolde arbeid aanbieden. Het doel was (1) inzichtelijk te maken welke opbrengsten het toepassen van malafide constructies oplevert en (2) inzicht te verkrijgen in de mogelijkheden om ontwijking/ontduiking van wet- en regelgeving preventief aan te pakken. Het begrip 'verdienmodel' wordt gedefinieerd als 'mogelijk illegale werkwijze waardoor een bedrijf meer winst maakt'. De bedrijfseconomische analyse resulteerde in een 'statisch jaarmodel' gebaseerd op kennis van experts, ervaringen uit de inspectiepraktijk en een aantal aannames om de werking van bepaalde constructies te kunnen illustreren. Uit de resultaten blijkt dat een ondernemer door gebruik te maken van zwart werk de uurprijs van een schoonmaker (sterk) kan verlagen.

Vervolgens is ook een 'levenscyclusmodel' ontwikkeld om langer lopende constructies te kunnen onderzoeken. In het bijzonder de constructie turboliquidatie, waarbij een onderneming wordt opgeheven bij gebrek aan baten, met achterlating van schulden (bijvoorbeeld boetes van Inspectie SZW of de Belastingdienst wegens eerder geconstateerde overtredingen). De handhavingknelpunten (of aanbevelingen) worden als signaal doorgezet naar het ministerie van SZW.

5.1.6 Het programma Zorg

Maatschappelijk belang

In de sectoren die vallen onder het programma Zorg zijn 28.000 werkgevers, bijna 1,3 miljoen werknemers en 100.000 zzp'ers actief. Er spelen risico's met hoge prioriteit op zowel gezond, eerlijk als veilig werk. Werknemers hebben relatief vaak te maken met dynamische overbelasting, met name in de verpleeg- en verzorgingstehuizen en de thuiszorg. In de breedte van de sector spelen daarnaast risico's als werkdruk en ongewenst gedrag. Op het terrein van eerlijk werk spelen met name de risico's van illegale tewerkstelling en onderbetaling. Deze risico's doen zich vaker voor in de thuiszorg.

Beoogd maatschappelijk effect

Bevorderen dat gemeenten - in hun rol van opdrachtgever en thuiszorgaanbieders - meer aandacht besteden aan gezond, veilig - en vooral - eerlijk werk.

Realisatie beoogd resultaten

Zoveel mogelijk nieuwe toetreders in de thuiszorg zijn op de hoogte van de verplichtingen voor gezond, veilig en eerlijk werk. Als gevolg van verminderde capaciteit in dit programma voor veilig en gezond werk, is de prioriteit verlegd naar een aanpak voor eerlijk werk. De prioriteit is gelegd bij het inspecteren van thuiszorgondernemingen op naleving van de WML en de ATW. Bij een substantieel deel (41%) van de werkgevers zijn overtredingen geconstateerd en waarschuwingen of boetes opgelegd. Bij een geselecteerd aantal werkgevers is een herinspectie uitgevoerd, waarbij in bijna de helft van de

gevallen opnieuw overtredingen werden geconstateerd. Deze werkgevers zullen voor een derde keer geïnspecteerd worden volgens het geldende handhavingsbeleid van de Inspectie.

De inspecties hebben geleid tot meer bewustwording op het gebied van:

- de ATW bij vooral kleine thuiszorgorganisaties. Medewerkers draaien daar weliswaar korte diensten, maar te frequent achtereen. Zo kan een medewerker met een 'weinig uren contract' de ATW overtreden door elke dag even te werken. Werkgevers zijn hier niet altijd van op de hoogte;
- de toepasselijkheid van cao-loon bij kleine thuiszorgorganisaties;
- het recht op doorbetaling van verlofdagen bij kleine thuiszorgorganisaties en hun werknemers. Een paar organisaties hebben met terugwerkende kracht een verlofsaldo gecreëerd voor de werknemers, waardoor deze nu doorbetaald vrij kunnen nemen.

Overige resultaten

Inzicht in beheersing werkdruk en fysieke belasting

De Inspectie SZW is een onderzoek gestart bij alle verplegings- en verzorgingsinstellingen om meer inzicht te krijgen in beleid rond werkdruk en fysieke belasting en de feitelijke uitvoeringspraktijk daarvan. Voor het onderzoek zijn RI&E's opgevraagd en geanalyseerd en is een vragenlijst uitgezet. In 2020 zullen verdiepende casestudies worden uitgevoerd bij een aantal instellingen. Doel hiervan is zicht te krijgen op de belemmeringen en mogelijkheden die instellingen ondervinden bij het terugdringen van werkdruk en fysieke belasting. Op basis van die resultaten gaat de Inspectie in gesprek met de stakeholders om te bekijken welke acties mogelijk en nodig zijn.

Samenwerking

Stakeholders hebben actief meegewerkt om de risico's en thema's voor het nieuwe programma Zorg te inventariseren. Daar is voor 2020 en latere jaren de focus op de thuiszorg uit voortgekomen.

Gemeentes als opdrachtgever alert maken

Het programma Zorg had in 2019 onder meer als doel bevorderen dat gemeenten – in hun rol van opdrachtgever – meer aandacht besteden aan gezond, veilig en voornamelijk eerlijk werk. In dat kader heeft de Inspectie SZW, samen met het ministerie van SZW, opdracht gegeven aan een extern bureau om een handreiking voor gemeenten op te stellen. Hiermee kunnen zij bij de aanbesteding meer aandacht geven aan gezond, veilig en eerlijk werk bij zorgaanbieders. De handreiking is in het eerste kwartaal van 2020 gereed. Daarna zal deze actief onder de aandacht worden gebracht van gemeenten en brancheorganisaties.

5.1.7 Het programma Transport en logistiek

Maatschappelijk belang

In de sectoren die vallen onder het programma Transport en logistiek zijn ruim 15.000 werkgevers actief, 385.000 werknemers en 26.000 zzp'ers. Als het gaat om gezond werk dan spelen er twee soorten risico's: dynamische overbelasting en blootstelling aan sectorspecifieke gevaarlijke stoffen. Veiligheid op de werkvloer is eveneens een belangrijk issue: er vinden relatief veel ongevallen plaats. Deze ongevallen zijn veelal het gevolg van aanrijdingen en werken met machines.

Op het terrein van eerlijk werk spelen risico's op arbeidsuitbuiting, onderbetaling en illegale tewerkstelling. De markt van het internationaal wegtransport is sinds de uitbreiding van de Europese Unie sterk veranderd. Een aantal internationale juridische constructies is erop gericht om:

- loonkosten te verlagen;
- bedrijfsrisico's af te wentelen op de werkenden;
- de werktijden te maximaleren;
- illegale tewerkstelling te verdoezelen.

Daarbij proberen werkgevers vervoersregelgeving, belastingen en premiekosten te ontduiken. De verhouding tussen regelgeving ten aanzien van arbeid en transport en het nationale arbeidsrecht is daarbij voor alle toezichthouders een uitdaging.

In de pakket- en koeriersector is het karakter van de dienstverlening sterk veranderd. De balans in de werkgevers-werknemersverhouding is verschoven in het nadeel van werkenden. De verstoring van die balans komt ook door de laagdrempelige toegankelijkheid. Ondernemers kennen de regels onvoldoende of laten zich aan deze regels weinig gelegen liggen. Een flink deel van deze ondernemers en werkenden zoekt bewust de grenzen op. Dit leidt bij de Inspectie tot een groeiend aantal klachten van werknemers over onderbetaling, stukloonachtige afspraken, extreme werktijden en druk op gehaast rijgedrag.

Beoogd maatschappelijk effect

- Meer werkgevers leven de arbeidswetgeving na, waardoor gezonder en veiliger wordt gewerkt en meer werknemers het loon en de arbeidsvoorwaarden krijgt waar zij recht op hebben.

- Een gelijk spelveld waardoor oneerlijke concurrentie wordt tegengegaan.

Realisatie beoogde resultaten

Resultaat 1: Handhavingspercentage van gemeenschappelijke inspecties met ILT en in TIEC-verband gaat omhoog.

Inspecties in de pakket- en koeriersector gericht op de consument maken zichtbaar dat het op het terrein van eerlijk werk in deze sector zeer slecht gesteld is. In 65 procent van de onderzoeken worden misstanden geconstateerd en uiteindelijk boeterapporten opgesteld. Er wordt:

- te lang gewerkt zonder voldoende rust;
- er wordt onderbetaald en deels contant uitbetaald;
- de urenadministratie is niet op orde;
- er is sprake van illegale tewerkstelling.

In het transport naar depots onderling heeft de inspectie geconstateerd dat er eveneens sprake is van illegale tewerkstelling, vooral op basis van toeristennisums.

Daarnaast wordt op aangrenzende terreinen geconstateerd dat vergunningen niet op orde zijn, rijbewijzen vervalst, loonheffingen en premies niet betaald en dat ergewerkt wordt door mensen met een uitkering. De pakket- en koeriersector is een snelgroeiende sector en de concurrentie is groot, mede door de laagdrempeligheid om toe te treden. Binnen de markt zijn er een paar grote bedrijven die het werk deels ook weer uitzetten bij diverse subcontractors, die vervolgens op hun beurt ook weer werk uitbesteden.

Resultaat 2: Aanreiken van knelpunten en concrete verbeteringen om te komen tot betere handhaafbaarheid regelgeving.

Via de Staat van Eerlijk werk 2019 heeft de Inspectie ook knelpunten in de transportsector gesignaleerd. Ze ziet in de transportsector een toename van arbeidskrachten van buiten de EER die een tewerkstellingsvergunning hebben gekregen om bepaalde arbeid te verrichten in een specifiek EER-land. Die vergunning wordt vervolgens gebruikt om door heel Europa tegen zeer lage lonen te chausseren⁶⁸. Er is zowel nationaal als in EU-verband discussie over de vraag in hoeverre de detacheringsrichtlijn - en daarmee de Nederlandse standaard voor eerlijk, gezond en veilig werk - van toepassing is op het internationaal (weg)vervoer⁶⁹.

Resultaat 3: Overdragen van zaken voor een strafrechtelijke aanpak om te bezien of een strafzaak in verband met arbeidsuitbuiting aan de orde kan zijn.

In 2019 zijn 3 zaken met betrekking tot pakket- en koeriersdiensten ter overdracht voorgelegd met het oog op een eventuele strafrechtelijke aanpak.

Resultaat 4: Aanspreken van grote opdrachtgevers en werkgevers op hun verantwoordelijkheid in relatie tot eerlijk werk.

In vervolg op de bevindingen in de pakket- en koeriersector heeft de Inspectie druk gezet op een grote opdrachtgever. Doel daarvan was dat deze opdrachtgever zijn handelswijze en/of bedrijfsvoering ging aanpassen en de negatieve gevolgen van oneerlijk werk zou herstellen. Dit heeft niet alleen effect op de opdrachtgever zelf, maar op de hele keten waar arbeid wordt verricht in opdracht van de opdrachtgever. En mogelijk door het uitstralend effect ook op concurrenten.

⁶⁸ Inspectie SZW, 2019, Staat van Eerlijk werk 2019; Risico's aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

⁶⁹ prejudiciële vragen Hoge Raad C-815/18 FNV

De opdrachtgevers treffen maatregelen (bijvoorbeeld controle van identiteitspassen en steekproeven naar de arbeidsvoorwaarden die opdrachtnemers hanteren in hun contracten), maar dit blijkt onvoldoende om misstanden in te perken.

Onderbetaling in postsector

Naar aanleiding van diverse meldingen voert de Inspectie een groot onderzoek uit naar onderbetaling in de postsector. Een groot deel van deze meldingen is afkomstig van de FNV. De Inspectie probeert in kaart te brengen hoeveel uren daadwerkelijk zijn gewerkt op basis van verklaringen en documentatie van medewerkers en werkgevers. Om op die manier te achterhalen of de werknemers het wettelijk minimumloon ontvangen. Uiteindelijk wordt veelal een boete opgelegd: de daadwerkelijk gewerkte uren worden niet duidelijk, omdat de werkgevers de gevraagde documenten niet aanlevert. De uren die op basis van een normtijd zijn berekend worden betaald, de overige uren niet. Het leidt in dit geval tot een boete van circa 300.000 euro. Vanuit de FNV is een actie ingezet om het te weinig betaalde loon met terugwerkende kracht te vorderen.

Resultaat 5: Melden van vermoedens over uitkerings- of fiscale fraude aan gemeenten, UWV of Belastingdienst.

De Inspectie heeft diverse signalen doorgegeven aan collega-diensten. In de pakket- en koeriersdiensten zijn 32 signalen over vermoedens van uitkeringsfraude doorgegeven aan gemeenten en UWV na controle van 150 bezorgers.

Overige resultaten

Aanpak binnenvaart voorbereid

In 2020 start de Inspectie een project gericht op misstanden in de binnenvaart. In dat kader zijn in 2019 de (inter)nationale contacten aangehaald en is onderzoek uitgevoerd. Ook hier heeft de regelgeving - net zoals bij het internationale wegtransport - impact op de wijze waarop de Inspectie het toezicht kan uitvoeren.

Samenwerking

Bij het toezicht op de transport- en logistieksector zijn diverse organisaties betrokken. In TIEC verband (Transport Informatie en Expertisecentrum) werkt de Inspectie samen met de NVWA, ILT, Douane, de Nationale en Internationale Wegvervoer Organisatie (NIWO) en politie. Op operationeel niveau vindt hier informatie-uitwisseling plaats en worden er gemeenschappelijke acties gepland. Op meer tactisch niveau wordt gewerkt aan gezamenlijke communicatie uitingen, themaonderzoeken en afspraken rond onderlinge gegevensuitwisseling. Samen kan er gericht en effectiever actie worden ondernomen. Een groot deel van de onderzoeken is dan ook door de Inspectie samen met een of meerdere partners uitgevoerd. In de meeste gevallen was dat met de politie en de ILT.

5.1.8 Het programma Uitzendbureaus

Maatschappelijk belang

Flexibele arbeid biedt organisaties mogelijkheden om zich snel aan te passen en/of piekperiodes te overbruggen, waardoor ze verder kunnen groeien. De Inspectie constateert dat het aandeel flexibele arbeid in de totale arbeidsmarkt

groter wordt en dat er meerdere vormen van flexibele arbeid ontstaan. Daarnaast neemt het aandeel werkenden met een vast contract langzaamaan af⁷⁰. De uitzendsector blijft van groot belang voor de Nederlandse economie en arbeidsmarkt. Er zijn 19.000 werkgevers actief, 980.000 werknemers en 14.000 zzp'ers. De Inspectie richt zich in haar aanpak van misstanden ook op bedrijven in de dienstverlening voor de akker- en/of tuinbouw.

Zeker waar het gaat om laagbetaalde en laaggeschoolde arbeid - veelal uitgevoerd door flexmigranten - bestaan diverse risico's in deze sector. Er zijn uitzendbureaus die zich netjes aan de wet- en regelgeving houden, maar ook bureaus die zich bezighouden met allerlei malafide praktijken. Soms met medeweten van inlenende bedrijven of van de werknemers. De Inspectie ziet als grootste risico's:

- onderbetaling;
- lange arbeidstijden;
- illegale arbeid;
- arbeidsuitbuiting;
- slechte huisvesting.

Daarnaast komen inspecteurs ook onveilige en ongezonde werksituaties tegen. Bij relatief veel ongevallen zijn uitzendkrachten betrokken. De Inspectie kan niet alle misstanden aanpakken. Daarom probeert ze zoveel mogelijk informatie met andere diensten of private handhavers te delen en - waar mogelijk - samen te werken.

⁷⁰ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/08/weer-meer-vast-werk-maar-flexwerk-groeit-harder>

Beoogd maatschappelijk effect

Door malafide uitzendbureaus en hun inleners aan te pakken, worden risico's op het terrein van eerlijk werk teruggedrongen. Zo wordt een eerlijk speelveld voor bedrijven in diverse sectoren bevorderd.

Realisatie beoogd resultaten

Resultaat 1: De Inspectie pakt malafide uitzendbureaus aan, samen met de Belastingdienst en UWV, tot de overtredingen zijn opgehouden (8 processen-verbaal binnen complexe en/of internationale onderzoeken).

Bij de aanpak van uitzendbureaus die wet- en regelgeving niet (geheel) naleven wordt gekeken naar het type overtreder. De aanpak van bewuste overtreders bestaat uit een mix aan interventies van onaangekondigde controles en eventuele hercontroles tot *crackdowns*, directiegesprekken en duidelijke communicatie over wat niet wordt getolereerd. Daarnaast zet de Inspectie signalen door voor strafrechtelijk onderzoek. Binnen het programma zijn in 2019 tien opsporingsonderzoeken gestart waarvan er zes zijn ingeleverd bij het OM. Het wederrechtelijk verkregen voordeel in deze zaken telt op tot bijna 600.000 euro wat zoveel mogelijk wordt ontnomen bij de overtreder. In deze zaken speelt onder andere valsheid in geschrifte (ook valse SNA-certificaten) en faillissementsfraude.

Gevangenisstraf na systematische fraude uitzendbureau

Eind 2014 komen er anonieme meldingen binnen over onderbetaling van Oost-Europese uitzendkrachten die werkzaamheden verrichten voor een Haags uitzendbureau. Omdat bij een inspectie valse kwitanties worden aangetroffen, start de Inspectie een opsporingsonderzoek. Volgens de Inspectie gaat het hier om een welbewuste en systematisch uitgevoerde fraude, waarbij eigenaar en boekhouder op grove wijze misbruik maken van de werknemers om er zelf beter van te worden. De slachtoffers zijn de Nederlandse taal niet machtig, hebben geen weet van de minimumloonregels in Nederland of accepteren de gang van zaken uit angst hun baan te verliezen. Daarnaast schromen verdachten niet om de werknemers onder druk te zetten en één is er zelfs fysiek mishandeld. De werknemers moeten elke vier weken op het kantoor van de verdachte eigenaar een blanco kwitantie ondertekenen, die vervolgens direct door de boekhouder wordt in- en aangevuld en opgenomen in de administratie. In totaal is er sprake van meer dan 500 valse kwitanties.

De eigenaar van het uitzendbureau wordt in 2019 veroordeeld tot een gevangenisstraf van 24 maanden (waarvan zes maanden voorwaardelijk) en het betalen van een schadevergoeding van 1280 euro. De boekhouder wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van negen maanden en mag twee jaar en negen maanden lang zijn beroep als boekhouder niet meer uitoefenen (beroepsverbod). Door het onderzoek gaan de uitzendkrachten klagen bij de inleners. Dit brengt een aantal inleners zo ver dat zij zelf de uitzendkrachten in dienst nemen, of onderbrengen bij een ander uitzendbureau.

De misstanden blijken ook uit het aantal meldingen dat de Inspectie jaarlijks ontvangt over uitzendbureaus. Van alle meldingen over mogelijke onderbetaling is 40 procent gerelateerd aan uitzendbureaus. Bij 41 procent van de zaken treft de Inspectie overtredingen aan. Er is voor 2.269.171 euro aan boetes opgelegd: een miljoen euro meer dan in 2018. De toename zit met name in het aantal overtredingen van de Wet arbeid vreemdelingen.

Resultaat 2: Een aantal malafide bedrijven, dat na faillissement weer doorstart, zal blijvend worden gevolgd en onderzocht om zo de misstanden te stoppen.

De Inspectie heeft te maken met doorstarters en notoire overtreders. Doorstarters zijn malafide ondernemers die naar aanleiding van een eerdere sanctie hun uitzendbureau hebben opgeheven of failliet hebben laten gaan, om op die manier geen boete te betalen. Vervolgens starten ze een nieuw uitzendbureau. Dit soort ondernemers is aangepakt met (her)inspecties. Bedrijven die bewust de regels niet naleven blijft de Inspectie volgen en inspecteren. Daarbij wordt een escalatieladder gebruikt die in elke fase strengere mogelijkheden biedt. Van de beboete uitzendbureaus blijkt 43 procent nog steeds de wet te overtreden. Deze bedrijven blijft de

Inspectie controleren tot ze zich wel aan de regelgeving houden. Verder is een project gestart om notoire overtreders via een netwerkaanpak te dwingen om regels na te leven en om hun criminele activiteiten te dwarsbomen. In 2020 worden daar de eerste resultaten van verwacht.

Resultaat 3: De Inspectie controleert in samenwerking met de Belgische inspectie een aantal bedrijven dat grensoverschrijdend werkt.

De Inspectie werkt al een aantal jaren samen met de Belgische inspectiediensten om bedrijven te controleren die grensoverschrijdend werken. Door gegevensuitwisseling en op elkaar afgestemde inspecties in beide landen is een aantal malafide uitzendbureaus aangepakt. Daarbij is ook inzicht verkregen in de werkwijze van deze bedrijven. Zo wordt er bijvoorbeeld in België geprobeerd om onder de vergunningplicht uit te komen, door zich als bouwbedrijf in plaats van uitzendbureau in te schrijven. In Nederland zien de Inspectie dat er geen loonaangifte wordt gedaan over (een deel van) het personeel en met uitkeringsgerechtigden wordt gewerkt. De Belgisch-Nederlandse samenwerking is input geweest voor de lidstaten die aangesloten zijn bij het Platform Zwart Werk en de ELA. De verkregen kennis is daarbij gedeeld met de andere lidstaten. Verder is in 2019 geïnvesteerd in nieuwe samenwerkingsafspraken die in 2020 vervolg krijgen in de vorm van inspecties en mogelijk andere interventies.

Casus onderbetaling

In een melding die de Inspectie ontvangt over een uitzendbureau zou sprake zijn van het niet uitbetalen van alle gewerkte uren aan werknemers. De administratie van het uitzendbureau lijkt in eerste instantie in orde. Maar omdat de loonbetalingen niet terug te vinden zijn op de bankafschriften van de melder, doet de inspecteur bij de bank nader onderzoek naar de houders van de bankrekeningen. Hieruit blijkt dat de namen op de bankafschriften van het uitzendbureau weliswaar overeenkomen met die van de werknemers, maar dat de bankrekeningnummers die daarbij gebruikt worden op naam staan van de eigenaar van het uitzendbureau of andere medewerkers. De eigenaar vraagt aan de andere medewerkers om het loon contant te pinnen en terug te geven, omdat er volgens hem een fout is gemaakt. Het uitzendbureau betaalt het loon dus uit aan zichzelf en de werknemers krijgen niets of maar een gedeelte van hun loon. Bij de betaling van lonen van veertien van de onderzochte 25 werknemers wordt een overtreding vastgesteld. De werkgever krijgt een boete van 79.000 euro en er is een nabetalingsverplichting opgelegd. De werknemers krijgen het tekort aan salaris nabetaald.

Resultaat 4: In 2019 wordt ook aandacht besteed aan de problematiek rond werken in distributiecentra.

In 2019 is een onderzoek gestart naar de risico's op eerlijk, veilig en gezond werken in distributiecentra. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat ongevallen door aanrijdingen van heftrucks en klachten door fysieke (over)belasting veel voorkomen. Ook maken medewerkers lange dagen onder

hoge druk. Uitzendkrachten hebben meer kans hebben op ongevallen dan reguliere werknemers. Gebleken is dat bij arbeidsongevallen in distributiecentra gemiddeld 31 procent van de slachtoffers een uitzendkracht is, terwijl dit bij overige sectoren gemiddeld 18 procent van de slachtoffers is. De resultaten van het onderzoek worden gebruikt om in 2020 een project gericht op distributiecentra op te zetten.

Overige resultaten

In 2019 zijn er vijf meldingen bij de Stichting van de Arbeid gedaan vanwege vermoedens van niet naleving van de cao. De stichting mag dit doorgeleiden naar de sociale partners of de Stichting Naleving CAO voor Uitzendkrachten. Zij kunnen hun eigen handhavingsinstrumenten daarop toepassen.

Samenwerking

Bij de aanpak van onbewuste overtreders is vooral ingezet op educatie via een sector- en ketenbenadering. Via stakeholdermanagement streeft het programma op het vergroten van het zelfregulerend vermogen van de sector. Samenwerking met de SNCU en SNA en contacten bij brancheverenigingen, zoals de ABU en de NBBU zijn benut om het zelfregulerend vermogen van de sector te vergroten. Dit door informatie te geven over nieuwe wetgeving, verandering van beleid en trends en ontwikkelingen in de handhaving bij uitzendbureaus. Zo is bijvoorbeeld voorlichting gegeven over de werkwijze van de Inspectie aan inspecteurs die werkzaam zijn voor inspectie-instellingen die voor de SNA controles uitvoeren. Zij zijn geïnformeerd over de misstanden die de Inspectie tegenkomt, waardoor ze beter weten waar ze op kunnen letten bij hun eigen controles. Daarnaast zijn startende ondernemers in de branche actief voorgelicht.

De Inspectie krijgt ook informatie uit de sector - met name van SNA en SNCU - over signalen van misstanden. Zo helpt de SNA de Inspectie en de Belastingdienst bij hun risicoanalyses door in 2019 de namen van 533 uitgeschreven bedrijven door te geven. Naast deze bulkmelding ontving de Inspectie ook zeven incidentele meldingen van de SNA. Drie daarvan zijn in onderzoek genomen, één lag op het terrein van de Belastingdienst en is doorgezet, twee waren niet onderzoekswaardig en aan één melding wordt nog gewerkt. De samenwerking met de SNA vergroot het gezamenlijk zicht op dit deel van de arbeidsmarkt. In samenwerking met de Belastingdienst en het UWV zijn uitzendbureaus onderzocht. Hierbij is gekeken naar misstanden bij aangiftes, werken met een uitkering en overtredingen van de arbeidswetgeving. Door samen op te trekken kan worden doorgepakt waar nodig: waar overtredingen zijn geconstateerd zijn boetes opgelegd.

Casus ID-fraude

Bij een controle komt de Inspectie in de afgelopen jaren zogenaamde look-a-like fraude tegen. Daarbij is een vreemdeling (die niet in Nederland mag werken) voor een uitzendbureau werkzaam op andermans paspoort. De paspoorthouder krijgt op papier het volledige loon uitbetaald en de vreemdeling die het werk doet wordt voor minder dan de helft uitbetaald door de paspoorthouder. Hiervoor worden boetes opgelegd aan het uitzendbureau en de inlener waar het werk wordt gedaan. Verder worden er boetes opgelegd aan de paspoorthouder en moeten de gemiste inkomsten worden nabetaald.

5.1.9 Het programma Asbest

Maatschappelijke belang

De productie en het gebruik van asbest is in Nederland sinds 1994 verboden. Asbest is echter nog in ruime mate aanwezig in daken, vloeren, rioolpijpen of andere toepassingen. Bij het verbouwen en slopen van gebouwen, woningen, machines of schepen kan nog altijd asbest vrijkomen. Door blootstelling aan asbestvezels kunnen op termijn zeer ernstige gezondheidsklachten optreden bij werknemers, maar ook bij bezoekers en omwonenden. Om dit risico zo klein mogelijk te houden is de sanering van asbest aan strikte regels gebonden. De Inspectie SZW houdt daarom toezicht op de bedrijven die asbest saneren (er zijn 333 gecertificeerde asbestbedrijven⁷¹), spoort illegale saneringen op en zet in op bewustwording van de gevaren van asbest. In het kader van de ICF-gelden is de inspectiecapaciteit op asbest in 2019 met 25 procent verhoogd ten opzichte van 2018.

Beoogd maatschappelijk effect

Asbest wordt op een gezonde en veilige manier gesaneerd. Daardoor neemt niet alleen het gezondheidsrisico voor werknemers in de sector af, maar ook voor omwonenden en personen die na afloop van de saneringen in de gebouwen verblijven.

Realisatie beoogd resultaten

Resultaat 1a: De naleving in de gecertificeerde asbestsector gaat omhoog doordat de certificerende en keurende instellingen (cki's) beter en intensiever toezicht houden op gecertificeerde

saneringsbedrijven en meer sancties opleggen aan bedrijven.

Het nalevingspercentage in de asbestsector is gestegen van 63 procent naar 74 procent. Inspecteurs krijgen in toenemende mate te maken met saneerders die stoppen met werken zodra de Inspectie is gesignaleerd. Het vaststellen van overtredingen wordt daardoor bemoeilijkt. Dit heeft ook effect op de nalevingspercentages.

Asbestsaneerders mogen alleen hun werk doen als zij beschikken over een certificaat, dat wordt verleend door een cki. De Inspectie SZW en de Omgevingsdiensten (samenwerkingspartners die namens gemeenten en provincies toezicht houden op veilige asbestsaneringen) melden geconstateerde ernstige overtredingen van gecertificeerde saneringsbedrijven aan de certificerende instellingen. Zij kunnen dit vervolgens in hun eigen toezicht betrekken. Cki's hebben dertien bedrijven tijdelijk geschorst en bij één bedrijf tijdelijk het certificaat ingetrokken op basis van door de Inspectie gemelde overtredingen.

Resultaat 1b: De naleving in de gecertificeerde asbestsector gaat omhoog doordat notoire niet-nalevers worden stilgelegd of de regels gaan naleven.

Stilleggen kan op twee manieren: structureel door het intrekken van de vergunning (zie zojuist genoemd voorbeeld) en de Inspectie zelf kan een bedrijf gedurende een periode preventief stilleggen. Dit laatste gebeurt om een bedrijf dat vaker in overtreding is de gelegenheid te geven om orde op zaken te stellen. In 2019 is deze sanctie bij één bedrijf toegepast, dat gedurende een maand de werkzaamheden stil moest leggen. Soms werkt een gesprek met een werkgever beter dan een boete. Na een indringend gesprek met een

bedrijf dat stelselmatig een verkeerde werkwijze hanteerde, heeft het bedrijf aangegeven daarmee te stoppen. Op dit moment zijn er geen aanwijzingen dat het bedrijf zich hier niet aan houdt.

Resultaat 2a: De naleving in de gecertificeerde asbestsector gaat omhoog door een beter functioneren van de deskundig toezichthouder asbest (DTA'er). Deze DTA'er weet wat er van hem/haar verwacht wordt en kan zich houden aan het werkplan. Dit werkplan is in overeenstemming met het lopende project en is ook uitvoerbaar.

De DTA'er houdt namens de werkgever toezicht op locatie en is daar verantwoordelijk voor de gang van zaken. Er is in 2019 een onderzoek uitgevoerd om te kijken naar de motivatie van de DTA's. In 2020 zal dit leiden tot een concrete aanpak voor gedragsbeïnvloeding van DTA's.

Resultaat 2b: We pakken meer illegale saneerders aan en laten niet meer los tot ze stoppen met illegaal asbest verwijderen.

Voor het opsporen van illegale saneringen is het belangrijk bedrijven op heterdaad te betrappen. Dit is in 2019 gelukt; in 73 procent van de zaken waar illegaal werd gesaneerd heeft een inspecteur een (soms forse) boete op kunnen leggen. Om (grotere) opdrachtgevers op heterdaad te kunnen betrappen die willens en wetens asbest laten verwijderen door bedrijven die daartoe niet bevoegd zijn, is met informatiericht werken (IGW) in 2019 gezocht naar een methode om dit beter in beeld te krijgen. Begin 2020 bevindt deze methode zich in de fase van doorontwikkeling.

⁷¹ Ontleend aan Kamer van Koophandel.

Resultaat 2c: We stimuleren verantwoord opdrachtgeverschap zodat zij asbest niet meer illegaal laten verwijderen.

Vanwege berichten in de media die de risico's van asbest relativeren, zijn er extra Q&A's op de website van de inspectie geplaatst. Hierin wordt informatie geboden over de manier waarop de risico's op een juiste manier ingeschat kunnen worden.

Resultaat 3a: Werknemers in scheepssloperijen worden niet meer blootgesteld aan asbest, omdat deze bedrijven zich - door (vooraankondigde) inspecties - bewuster zijn geworden van de mogelijke aanwezigheid van asbest in de te slopen schepen. Het asbest wordt eerst geïnventariseerd en verwijderd vóórdát met slopen wordt begonnen.

Alle scheepssloperijen in Nederland zijn in 2019 geïnspecteerd. Er werd op het moment van de inspecties nergens daadwerkelijk asbest gesaneerd in de schepen die werden gesloopt. Daarom is er voornamelijk op gelet of de risico's van asbest (en chroom-6) opgenomen zijn in de RI&E. Alle geïnspecteerde sloperijen beschikten over een RI&E. In de 33 procent van de gevallen waarin geen of onvoldoende aandacht werd geschonken aan het onderwerp asbest, is hiervoor opgetreden.

Resultaat 3b: 'Installateurs worden niet meer blootgesteld aan asbest, omdat zij meer kennis verwerven over de risico's en zich bewust worden van mogelijke aanwezigheid van asbest op hun werkplek. Zodat vóór de aanvang van hun werkzaamheden eerst het mogelijk aanwezige asbest wordt geïnventariseerd en verwijderd of een asbest-veilige situatie wordt gecreëerd' en 3c: installatiebedrijven stellen hun werknemers niet meer bloot aan asbest, omdat zij zich meer bewust zijn van de risico's van moge-

lijk aanwezig asbest tijdens het werk, waardoor zij een sluitend plan van aanpak hebben voor gebouwen van voor 1994. Zodat er bij dergelijke gebouwen eerst een asbestinventarisatie wordt gemaakt en het asbest wordt verwijderd óf er een asbest-veilige situatie wordt gecreëerd.

Voor beide doelgroepen is in de installatiebranche met een steekproef geïnventariseerd in hoeverre het onderwerp asbest in de RI&E's is opgenomen. De resultaten tonen aan dat het onderwerp inderdaad aandacht tekort komt. In 2020 wordt verder onderzoek gedaan om achterliggende oorzaken op te sporen, om zo tot een specifiekere aanpak voor zowel werkgevers als werknemers te komen.

Samenwerking

De samenwerking met de Omgevingsdienst NL (de vereniging van de 29 regionale uitvoeringsdiensten in Nederland) krijgt steeds meer inhoud, omdat steeds meer gemeenten de toezichtstaak op asbest mandateren. De Omgevingsdienst NL krijgt daardoor meer capaciteit om asbesttaken uit te voeren. In 2019 is twee keer in verschillende regio's een inspectiedag geweest, waarbij zowel de Inspectie SZW als de betrokken Omgevingsdiensten asbestsaneringen hebben geïnspecteerd. Het belangrijkste doel van beide dagen was bedrijven in deze regio's inspectiedruk te laten ervaren; gedurende het jaar wordt in deze regio's minder intensief geïnspecteerd. Met name de notoire overtreders waren hierbij onderwerp van inspectie.

Verwijderen van asbest gebeurt niet correct

Het verwijderen van asbest gebeurt nog steeds niet veilig genoeg. Een controle in de noordelijke provincies van de Inspectie SZW en zes Omgevingsdiensten op 76 locaties levert in ruim 30 procent van de gevallen overtredingen op. De asbestteams gaan op pad in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Flevoland, Twente en Overijssel. Op de locaties werken in alle gevallen gecertificeerde asbestbedrijven. Maar toch blijkt in 24 gevallen dat een inspectie niet overbodig is. Negen keer wordt het werk stilgelegd omdat er te onveilig wordt gewerkt. Zo wordt regelmatig stofvorming niet voorkomen en wordt er onveilig gewerkt met verreikers.

Omdat het asbestdakenverbod niet doorgaat is het ontwikkelen van een gezamenlijke handhavingsstrategie met Omgevingsdiensten, Functioneel Parket en politie tijdelijk op een laag pitje gezet.

Ook met branchepartijen wordt samengewerkt. Met name op het vlak van bewustwording van verbeterpunten. Zo zijn er diverse presentaties gehouden voor verschillende veldpartijen. Het ging daarbij om nog achtergebleven asbest dat door inspecteurs werd aangetroffen op locaties waar de saneringswerkzaamheden zojuist waren afgerond en vrijgegeven. Ook zijn deze resultaten in samenwerking met de brancheorganisatie van asbestlaboratoria gepresenteerd en besproken in twee workshops.

5.2 Themaprogramma's

Sommige risico's raken meerdere sectoren en vereisen een sectordoorsnijdende thematische aanpak. Zo gaat het programma blootstelling aan gevaarlijke stoffen niet alleen over chemische bedrijven, maar ook over blootstelling aan kwartsstof in de bouw of lasrook in de metaalsector. En voor eerlijk werk geldt dat arbeidsuitbuiting en schijnconstructies om (arbeids)kosten oneigenlijk te verlagen in meerdere sectoren voorkomen. Die thematische aanpak krijgt vorm in themaprogramma's.

5.2.1 Het programma Arbeidsuitbuiting

Maatschappelijk belang

Wanneer mensen in het verborgene werken onder mensonterende omstandigheden, is er sprake van arbeidsuitbuiting. Mensen worden geworven, vervoerd of gehuisvest met inzet van ongeoorloofde middelen als dwang, geweld, chantage of misleiding, met als het doel hen uit te buiten. De uitbuiting kan bestaan uit mensen laten werken tegen een zeer gering inkomen en/of onder mensonterende omstandigheden. Arbeidsuitbuiting is een vorm van mensenhandel en maakt een grove inbreuk op de lichamelijke en psychische integriteit van werkkenden. Vooral kwetsbare groepen in sectoren aan de onderkant van de arbeidsmarkt lopen risico op arbeidsuitbuiting. Doel van het programma is deze groepen effectiever te beschermen, onder andere door het verhogen van de meldingsbereidheid en het intensiveren van de nationale en internationale aanpak. Bij een vermoeden van arbeidsuitbuiting (artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht) gaat het om een strafrechtelijke aanpak.

In de veel gevallen waarbij er net geen sprake is van arbeidsuitbuiting wordt er gesproken van ernstige benadeling en volgt een bestuursrechtelijke aanpak.⁷²

Beoogd maatschappelijk effect

Door het identificeren en aanpakken van arbeidsuitbuiting en ernstige benadeling draagt de Inspectie bij aan het beschermen van kwetsbare personen en het stoppen van criminele werkgevers door een integrale aanpak.

Realisatie beoogde resultaten

Resultaat 1: Circa vijf vermoedelijk criminele werkgevers zijn integraal aangepakt.

Doel van het programma is het met een integrale aanpak beschermen van kwetsbare groepen tegen arbeidsuitbuiting en het stoppen van criminele werkgevers. De Inspectie heeft zes keer uitbuitingssituaties bij criminele werkgevers gestopt door gezamenlijke inspecties met partners zoals de Omgevingsdienst, Belastingdienst en gemeenten. Met deze integrale aanpak is bijvoorbeeld een situatie gestopt waarin illegaal tewerkgestelde Oekraïense bouwvakkers op de bouwplaats moesten slapen.

⁷² In de Kamerbrief 'Voortgang Programma Samen tegen Mensenhandel' (13 november 2019) en in het debat Mensenhandel in de Tweede Kamer (5 december 2019) is onder meer gesproken over de verkenning die in 2019 is gestart ten aanzien van de vraag hoe deze groep werkkenden kan worden ondersteund bij het (alsnog) verkrijgen van hun recht zoals het terugvorderen van achterstallig loon. Bij deze verkenning zijn naast de Inspectie een groot aantal partijen betrokken zoals het ministerie van Justitie en Veiligheid, het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, het Openbaar Ministerie, de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en de FNV.

Wonen op de bouwplaats

Tijdens een fysieke werkplekcontrole op een bouwlocatie worden achttien personen met een Wit-Russische of Oekraïense nationaliteit werkend aangetroffen. De opdrachtgever heeft het werk gegund aan een Poolse aannemer. De contactpersoon verklaart dat de werkkenden ook op de bouwlocatie slapen. Er worden dertig slaapplekken aangetroffen. Van de achttien werkkenden worden er zes gehoord door gecertificeerde hoorders in verband met signalen van arbeidsuitbuiting. De geringste aanwijzing⁷³ van mensenhandel voor het aanbieden van bedenktijd, opvang en bescherming wordt niet vastgesteld. Wel zijn er aanwijzingen voor ernstige onderbetaling en mogelijke illegale tewerkstelling/mensensmokkel. Onder toezicht van de gemeente Lelystad worden de slaapplekken verwijderd en worden de werkzaamheden door de derdelanders gestaakt.

Resultaat 2: Inrichting van het Informatieplein Arbeidsuitbuiting.

De Inspectie heeft een Informatieplein Arbeidsuitbuiting ingericht. Dat is een intern overleg waarin op basis van een wegingskader besloten wordt of een melding met signalen van arbeidsuitbuiting en ernstige benadeling bestuursrechtelijk of strafrechtelijk wordt aangepakt. Voor het snel vaststellen van de feitelijke werksituatie zijn bestuursrechtelijke instrumenten geschikt, omdat in dat geval een werklocatie geïnspecteerd mag worden zonder dat er sprake hoeft te zijn van een verdenking. Met het oog op doelmatigheid wordt

⁷³ Zie noot 39.

verder op het Informatieplein ook bij lopende onderzoeken bepaald óf, en zo ja in welke fase van het onderzoek bestuursrechtelijke en strafrechtelijke bevoegdheden gelijktijdig kunnen worden ingezet.

Controles in de horecasector

In het najaar van 2019 verricht de Inspectie controles in de horecasector in Amsterdam. Er zou mogelijk sprake zijn van mensenhandel. Gecertificeerde rechercheurs zijn ter plaatse voor het geval de inspecteurs op mogelijke slachtoffers van mensenhandel stuiten. Dit blijkt inderdaad het geval. Aan de hand van de verhoren die de inspecteurs afnemen bij de aangetroffen personen, stellen de rechercheurs vast dat sprake is van de 'geringste aanwijzing'⁷⁴ van mensenhandel en kunnen zij direct een strafrechtelijk onderzoek opstarten. De zaak is momenteel nog in onderzoek onder leiding van het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie.

Resultaat 3: Het uitvoeren van de Joint Action Day Labour Exploitation

Arbeidsuitbuiting heeft vaak een grensoverschrijdend karakter. Daarom werkt de Inspectie nauw samen met internationale politie- en inspectiediensten. Ook maakt zij deel uit van een Europese samenwerking onder Europol, waarbij de verscheidene politiediensten en arbeidsinspecties samenwerken op het gebied van de grensoverschrijdende aanpak van arbeidsuitbuiting. Eens per jaar organiseert de Inspectie in samenwerking met het Verenigd Koninkrijk een

Europese Joint Action Day (JAD). In 2019 hebben twee JAD's plaatsgevonden, waaraan 28 lidstaten hebben deelgenomen (zie hoofdstuk 1).

Resultaat 4: Samenwerken met een financiële instelling in een publiek-privaat samenwerkingsverband om uitbuiting te signaleren en te traceren.

In 2019 heeft de Inspectie een proef met ABN AMRO en de Universiteit van Amsterdam afgerond. Deze pilot had als doel om in bankgegevens actief misstanden in relatie tot (mogelijke) uitbuitingssituaties op te sporen. De werkwijze was een zoektocht naar indicatoren van witwassen rond uitbuitingssituaties of fraudeconstructies. Hiermee kon de bank door middel van gerichte zoekopdrachten misstanden op het spoor komen. Dat heeft in de pilot tot de melding van ongebruikelijke transacties geleid. Na onderzoek heeft de *Financial Intelligence Unit - Nederland* (FIU) drie ongebruikelijke transacties verdacht verklaard en met de Inspectie gedeeld. Deze zijn vervolgens in onderzoek genomen. De resultaten van de proef zijn veelbelovend, omdat op basis van deze werkwijze concrete gevallen kunnen worden aangepakt en mogelijk veel meer gevallen worden voorkomen. Daarom wordt onder de vlag van het Financieel Expertise Centrum (FEC - een samenwerkingsverband van verschillende autoriteiten binnen de financiële sector) vanaf 2020 gewerkt aan het implementeren van de zoekprogramma's bij alle banken in Nederland.

Resultaat 5: Het uitvoeren van strafrechtelijke onderzoeken.

Meldingen van mogelijke arbeidsuitbuiting worden strafrechtelijk opgepakt. In 2019 hebben meerdere intakegesprekken met potentiële slachtoffers plaatsgevonden. In de gevallen

dat er sprake was van de geringste aanwijzing⁷⁵ zijn de bedenktijd en voorzieningen van de B8-regeling uit de Vreemdelingencirculaire aangeboden.

In 2019 zijn er in totaal 43 aangiften opgenomen. Aangiften worden beoordeeld door de officier van justitie, waarbij de afwijzingsgronden zijn:

- dat er geen contact met of medewerking van het slachtoffer was;
- de aangifte volgens het OM geen kans op veroordeling had;
- het zaken betreft waarbij onvoldoende bewijs was.

Overige resultaten

In 2019 heeft de Inspectie 169 meldingen bestuursrechtelijk in behandeling genomen. Er zijn 59 zaken gestart. Daarnaast is in 26 zaken met de RIEC's samengewerkt omdat daar sprake was van arbeidsuitbuiting in georganiseerd verband. Bij acht zaken is er een overdracht geweest vanuit het toezicht naar opsporing, omdat naderhand is gebleken dat er opsporingsindicaties van mensenhandel waren. Er zijn 64 meldingen beoordeeld die niet door dit programma zijn opgepakt. Voor zover de meldingen voldoende aanknopingspunten boden voor een aanpak, zijn deze opgepakt door sectorprogramma's. Verder zijn in 2019 in totaal 50 bijeenkomsten voor netwerkpartners georganiseerd met ongeveer 1500 deelnemers, met als doel de bewustwording en het detectievermogen te verhogen om meer slachtoffers van arbeidsuitbuiting te herkennen. Hierdoor zijn verschillende meldingen ontvangen.

⁷⁴ Zie noot 39.

⁷⁵ Zie noot 39.